

Ontologiat kääntävät maailmankuvan

Päivikki Karhula

Takana on juuri FinnONTO-hankkeen järjestämä seminaaripäivä ontologioista. Tilaisuus oli täynnä viimeistä paikkaa myöten ja erityisesti kirjastojen väkeä oli mukana runsaasti. Aihe on kovasti pinnalla ja kirjastoalaa se koskettaa konkreettisesti jo siksi, että tesauruksen muuntamista ontologia-muotoon kokeillaan hankkeessa suomalaisten kirjastojen ydinsanastolla, Yleisellä Suomalaisella Asiasanastolla eli YSA:lla. YSA:n ontologiaksi muuntamista kuvaa artikkelissaan tarkemmin Eero Hyvönen, joka on FinnONTO-hankkeen kantavia hahmoja.

YSA:n lisäksi useita muitakin asiasanastoja ollaan pukemassa ontologioiden asuun saman hankkeen puitteissa. Museoviraston Museoalan asiasanasto on muunnettu Museoalan ontologiaksi. Maatalousalan ontologiaa muodostetaan osin Viikin tiedekirjaston Agriforest -sanaston pohjalta. VALO-ontologiaan yhdistetään 3 Valokuvataiteen museon asiasanastoa. Ja taiteen kuvailuun kehitetty ICON-CLASS, jota Valtion taidemuseo suomentaa, ollaan muuntamassa ontologiaksi ja yhdistetään YSA:an.

Kirjastoalalla on ontologioihin kiinnostusta, mutta aihe tuntuu monista ammattilaisista vielä vieraalta. Kun ontologioiden peruskäsitteistöön tutustuu, löytävät monet ajatuksista kuitenkin jonkinasteisia vastineita kirjastotyöstä. Tesaurusten ja luokitusten sijaan puhutaan ontologioista. Luetteloinnin ja sisällönkuvailun tilalle on työskentelyssä tullut annotointi. Yksilökäsitteistä puhutaan instansseina. Yksinkertaistetusti kuvailun kohteita, metadataa ja sisällönkuvailua katsotaan uusista näkökulmista ja uusien välinein.

Globaalius on ontologioiden avainsanoja. Ontologiat luovat jo kirjastoalalla tunnettujen kansainvälisten standardien tapaan sillan erilaisten tietojärjestelmien välille. Samalla ne vievät uudelle tasolle kytketyillä Internet-kehityksen seuraavan vaiheen eli semanttisen webin perusteknologioihin ja ns. älykkäisiin sovelluksiin.

Tiedon tallennus ja haku saavat lisää potkua, mutta myös täydentävien lisäsovelluksien mahdollisuudet ovat arvaamattomat. Ja erikielisten asiasanastojen ja luokitusten väliset yhteydet ja sanastojen hallinta onnistuu ontologioiden kehyksissä helpommin.

Sähköisille asiasanastoille ja luokituksille on samalla tulossa runsaasti lisäarvoa. Kun sanastot muunnetaan ontologioiksi, niillä avataan uusia ulottuvuuksia. Asiasanastojen hallinta on yksinkertaisem-

paa ja niiden välisten suhteiden tunnistaminen monipuolisempaa. Tiedonhaun käyttöliittymissä asiasanojen välisiä suhteita voidaan hyödyntää monin eri tavoin.

Automatiikkaa pyritään kytkemään lisää sekä tiedon tallennukseen että hakuun. Tiedon tallennuksessa merkityksiä tunnistava sovellus voi tuottaa raakaversion sisällönkuvailusta. Indeksoijan tehtäväksi jää ehdotetun tarkistaminen.

Tiedonhakuun ontologiat tuovat laajentuvien kontekstien tuen, sillä ontologioissa asiasanojen väliset suhteet ja yhteydet kuvataan monipuolisemmin. Esimerkkeinä tilaisuudessa esiteltiin useampia moniulotteisia tiedonhaun käyttöliittymiä. Selauksen ja sanahaun rinnalle ovat tulleet hakutavat, joissa hakutulosten rinnalla näkyvät samalla haettujen aiheiden hierarkiset ja assosiatiiviset yhteydet. Tiedonhakija näkee aiheen asiayhteyksissään.